

Egy innovatív könyv az innovációs laboratóriumokról

A szerzők ajánlása alapján a könyv a University College London (UCL) egyetemen folyó könyvtárosképzés 100. évfordulójára készült. Az 1826-ban megalapított egyetem ugyanis az első olyan intézmény volt, ahol egyetemi szintű könyvtárosképzés indult.

A kötet előszavából megtudjuk, hogy az innovációs laboratóriumoknak különböző intézményekben történő kialakítása egyre gyakrabban kerül terítékre. Sokan a jövő „nagy dobásaként” beszélnek róluk, mivel különböző cégeknél, szervezeteknél felvállalják az innovációt, a fejlesztést, a megszokottól eltérő gondolkodás hatására megjelenő új elképzeléseket. Arra a kérdésre, hogy a galériák, könyvtárak, levéltárak és múzeumok (Galleries, Libraries, Archives and Museums, GLAMs) körében is van-e helyük, igennel válaszolhatunk, amit ez a könyv is bizonyítani hivatott.

Közben azt se feledjük el, hogy maga a könyv is innovatív módon jött létre. Ez a mód a Sprint, amely úgy bontja lépésekre a vizsgált problémát, hogy egy „nonferencia,” azaz nem hagyományos konferencia résztvevői öt nap alatt eljuthatnak az ötlettől a döntésig. Lehetőséget nyújt arra, hogy a lényegre koncentrálhassanak, így gyorsan haladjanak az ötletek kidolgozásával, a problémák megoldásával és a megoldások tesztelésével.¹

A kötet létrehozásban az Alicantei Egyetem, a British Library, a Dán Királyi Könyvtár, a Dél-Ausztráliai Történelmi Alapítvány, a Ghenti Egyetem Digitális Bölcsészeti Központja, a Holland Királyi Könyvtár, a Katari Nemzeti Könyvtár, a Kongresszusi Könyvtár, a Limericki Egyetem, a Miguel de Cervantes Virtuális Könyvtár Alapít-

MAHEY, M. – AL-ABDULLA, A. – AMES, S. [et al.]
Open a GLAM Lab. Digital Cultural Heritage Innovation Labs.
Doha, Book Sprint, 2019.
<https://glamlabs.pubpub.org/>

vány, az Osztrák Nemzeti Könyvtár, a Skót Nemzeti Könyvtár, Új-Dél-Wales Állami Könyvtára, valamint a UCL Qatar munkatársai vettek részt. *Judith Broady-Preston*, a CILIP (Chartered Institute of Library and Information Professionals), a brit könyvtári és információs szakemberek nagy presztízsű szervezetének megválasztott elnöke előszavában aláhúzza, hogy egy Sprint könyv tökéletesen illeszkedik az ágazathoz és a témához.

Kiemeli, hogy az ilyen laboratóriumoknak sokféle résztvevő célzott együttműködésére kell épülnie. Hozzáteszi, hogy ennek a kézikönyvnek a megalkotása több okból is időszerű volt. Egyrészt, 2019 júniusában jelent meg az Európai Bizottság *Cultural Heritage: Digitisation, Online Accessibility and Digital Preservation* című jelentése, amely az EU tagországaiban 2015 és 2017 között, a kulturális örökség digitalizálása terén elért eredményeket összegzi.² Az Uniónak ezen a téren megfogalmazott céljai összhangban vannak az IFLA stratégiájával³, amelyet a 2019–2024 közötti időszakra fogalmaztak meg, és amelyet többek között a CILIP is támogat.

A szerzők szerint könyvük nemcsak leírja, hogy miért és miként hozhatók létre innovációs laboratóriumok galériákban, könyvtárakban, levéltárakban és múzeumokban, hanem arra is buzdít, hogy minél többen vegyünk részt egy olyan mozgalomban, amely a vele partnerségre lépő intézményeket és közösségeket átforgalmazza.

A GLAM Lab fogalmát a következőképpen határozzák meg:

Az a hely, ahol digitális gyűjteményekkel és adatokkal kísérletezhetünk, és ahol kutatók, művészek, vállalkozók, pedagógusok és az érdeklődő közönség együttműködhet új gyűjtemények, eszközök és szolgáltatások létrehozásában. Amit létrehozunk, az segíteni fog abban, hogy a digitalizálásnak köszönhető jövőben a laboratóriumokban folyó nyílt, iteratív munka és széles körben lefolytatott eszmecsere és kísérletezés eredményeként megváltozzon a tudás, valamint a kultúra terjesztése.

A GLAM szektorban először az Amerikai Egyesült Államokban jöttek létre innovációs laboratóriumok. Ebben a sorban az elsők között volt a New York Public Library Labs, New York város közkönyvtárában.

Az innovációs laboratóriumok működhetnek tisztán online formában, vagy lehet fizikai terük is. Fenntartásuk megvalósulhat nemzeti (állami) keretekben, mint a KB Lab, amelyet a Holland Királyi Könyvtár hozott létre. Az egyetemi keretek között működő laboratóriumok példája a Limericki Egyetem Glucksman Könyvtárában létrehozott innovációs laboratórium, amely egyaránt tölt be oktatási funkciókat és fogad be kreativitást és innovációt. Természetesen levéltárakban és múzeumokban is létrejöttek ilyen szervezetek.

A laboratóriumok kialakításához többféle, modern módszertan is felhasználható. Ezek közé tartozik a tervezői gondolkodás (design thinking), amely a tudatos tervezés módszereit összefoglaló fogalom, és többek között a következők jellemzik:

- segít a rosszul strukturált problémák megoldásában;
- többféle információforrást (pl. viselkedési adatokat, visszajelzéseket és tapasztalatokat) is figyelembe vesz;

- segít kreatív megoldások létrehozásában;
- integrálja az eltérő háttérű résztvevők álláspontját.⁴

Gyakran alkalmazzák az agilis módszertant is, amely egy együttműködésre építő, folyamatosan fejlődő, minőségfókuszú fejlesztési megközelítés.⁵ Szerepet kaphat még a felhasználóiélmény-tervezés (user experience design, UX design), amely a használhatóság, a hozzáférhetőség és az élmény növelésével javítja a felhasználók elégedettségét.⁶ A módszertan része lehet a részvételi tervezés (*participatory design*) is, amely – nevének megfelelően – az érintettek számára teszi lehetővé, hogy részt vegyenek a tervezési folyamatban.⁷

A rugalmas és a változásokra fogékony tervezés az innovációs laboratóriumok munkatársainak önreflexiós képességét is szolgálja hivatott, de külső kapcsolatait építésében is jó szolgálatot tesz. Az laboratóriumok tervezése eltérő lehet a különböző kulturális örökségi intézményekben, továbbá számos tényező befolyásolja. Ilyenek például a munkatársak készségei és a szervezet nagysága. A megfelelő tervezéshez fontos tudni, hogy mekkora az intézményben a hajlandóság a kísérletezésre, és arra, hogy munkatársai kockázatot vállaljanak. El kell továbbá dönteni, hogy online formában vagy fizikai térként is meg kívánják-e valósítani a laboratóriumot.

Az innovációs laboratóriumok folyamatosan prototípus-állapotban vannak, annak érdekében, hogy a működésük nyomán feltárt jelenségek és eredmények gyorsan beépíthetők legyenek munkájukba. Ez munkatársaiknak jelentős kihívást jelenthet, mivel ők már a projektek indulásakor szeretnék látni, hogy mi lesz azok kifutása. Ahhoz, hogy a meglévő megoldásokat megkérdőjelezzék, továbbá új utakat találjanak és alakítsanak ki a gyűjtemények formálására és az élmények elérésére, megfelelő térre van szükségük. Biztosítani kell azt is, hogy bizalmat kapjanak, tehát tudniuk kell, hogy nem jelent bukást, ha valamelyik vállalkozásuk sikertelen lesz, vagy ha új és ismeretlen útra lépnek.

A tervezési elveknek magukban kell foglalniuk a következőket:

- A célközönség a legfontosabb, tehát ismernünk kell potenciális felhasználóinkat.
- A tervezésnek nemcsak kreatívnak kell lennie, hanem prototípusokra és arra van szükség, hogy a felhasználókkal közösen teszteljük őket.
- Az innováció azt jelenti, hogy magunkévá tesszük a kísérletezés szellemét, továbbá jó, ha

megkérdézzük, hogy mi miért történik.

- A digitális szolgáltatások nem statikusak, tehát finomítanunk kell őket a felhasználók visszacsatolásai alapján.

A szerzők megítélése szerint az innovációs laboratóriumok hatása sokféle lehet. Ezek közé tartozik a változás felgyorsítása azzal, hogy új gondolkodást hoznak be a szervezetekbe, mivel munkatásaik a legkorszerűbb technológiákkal dolgoznak. Ebben a környezetben javul nemcsak az intézményen belüli, hanem az intézmények közötti együttműködés is. Az azonos vagy hasonló szakértelem, a gyűjtemények és a metaadatok talaján partnerségek jönnek létre, ami a kulturális örökségi intézmények mellett másokat is érinthet.

Mivel új technológiákat alkalmaznak, a laboratóriumok anyaintézményük egészében elősegítik az új készségek elsajátítását. Ezek közé tartozik az adatok kezelése, használata és gazdagítása, ami abból ered, hogy gyűjteményeiket adatok formájában teszik hozzáférhetővé.

Az újdonságokkal való szembesülés könnyebbé teszi a készségek elsajátítását és hosszú távon az intézmény egészében befolyásolja a munkavégzés módját. Azzal, hogy a kialakulóban levő technológiákat „kicsiben” alkalmazzák, a laboratóriumok lehetővé teszik, hogy ezek költségeit ne csak megismerjék, hanem foglalkozzanak a költségek csökkentésével is. Mivel a technológiák gyorsan változnak, a kulturális örökségi intézményeknek alkalmazkodniuk kell ezekhez, ha relevánsak kívánnak lenni, amivel az őket fenntartó intézményeket is erre ösztönzik.

Szinte magától értetődik, hogy a laboratóriumok munkatársai a nyílt licencek és a nyílt adatok használata mellett teszik le a voksot, mivel fontos számukra, hogy lehetővé tegyék a kulturális örökségi adatok újrafelhasználását. Azzal, hogy géppel olvasható formában adják közre a gyűjteményeket, velük kapcsolatban új meglátások is megszülethetnek. Ebbe az irányba hat az adatok vizualizálásának lehetősége is. Nem lebecsülendő a laboratóriumok szerepe az ott dolgozók karrierépítésében sem.

Az innovációs laboratóriumok létrehozása során számos értéknek kell a középpontban állnia. Ezek közül említsük meg a következőket:

- Radikális nyitottság a módszerek és az eredmények megosztása terén, a problémák felfedése és a határok feszegetése tekintetében, aminek együtt kell járnia a részrehajlás-nélküliségnek.
- A folyamatok, a döntéshozatal és a gyakorlat

- átláthatósága, amelynek megléte erősíti a bizalmat és segít szövetségesek megnyerésében.
- A kreativitás és az annak teret adó kísérletezés.
 - Együttműködés a laboratóriumon belül és az anyaintézménnyel, az érdekeltekkel, partnerekkel és (természetesen) a felhasználókkal.
 - A szabályozott keretek között megvalósuló, de merészséget igénylő engedetlenség.
 - Az etikus magatartás.
 - A hozzáférhetőség, amelynek része, hogy az adatok és a gyűjtemények egyaránt értelmezhetők emberek és gépek számára.

Mindezekon túl a kötetben olyan kérdéskörökről is olvashatunk, mint a csapatok kialakításával szemben támasztott követelmények, a laboratóriumoknak a felhasználói közösségekhez fűződő viszonya, a gyűjtemények újragondolása, az adatok megosztása és a fenntarthatóság.

A témák gazdagsága, az egészséges bőbeszédűség és a szakzsargon viszonylag kis szerepe sokak számára hozzáférhetővé teszi ezt a könyvet, amelyről viszonylag nagy biztonsággal mondhatjuk, hogy a kreativitás egyike a benne leggyakrabban előforduló szavaknak. Hogyan is lehetne ez másként.

*

Jegyzetek és irodalom

(Az elektronikus források megtekintése: 2020. február 10.)

1. KNAPP, Jake – ZERATSKY, John – KOWITZ, Braden: Sprint. Hogyan oldjunk meg nagy problémákat és teszteljünk új ötleteket öt nap alatt? Budapest, HVG Könyvek, 2017.
2. Cultural heritage: digitisation, online accessibility and digital preservation. https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=60045
3. IFLA strategy 2019 – 2024. <https://www.ifla.org/strategy>
4. FEHÉR Péter: A digitális átalakulás módszereinek feltárása

a közszolgáltatásokban – a design thinking módszertan alkalmazási lehetőségei. = Vezetéstudomány, 49. évf. 2018. 7–8. sz. 22–31. p.

5. SZABÓ Bálint – RIBÉNYI Máté: Az agilis módszertanok megítélése beosztottak és vezetők szemszögéből. = Vezetéstudomány, 49. évf. 2018. 6. sz. 22–32. p.
6. Felhasználói élmény tervezés (UX design). <https://www.newconcept.hu/blog/felhasznaloi-elmey-tervezes-ux-design>
7. HAJNAL WARD Judit: Könyvtártervezés közösen: esettanulmány a tengerentúlról. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 28. évf. 2019. 1. sz. 3–19. p.

Koltay Tibor

Megjelent a 2020. évi Könyvtári Minőségi Díj pályázat

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma 2020-ban pályázatot hirdetett azon *Minősített Könyvtár* címmel rendelkező nyilvános könyvtárak számára, amelyek munkatársi elköteleződésen és folyamatos fejlesztésen alapuló kiemelkedő innovációit a könyvtárhasználók elégedettsége, a partnerek véleménye is alátámasztja. A *Könyvtári Minőségi Díj* pályázati adatlapjának beküldési határideje április 22., míg a szakmai beszámolót és az önértékeléseket június 3-ig kell feltölteni a Magyarországi Könyvtárak Adatbázisába. A pályázat megírásához segítséget nyújt a Könyvtári Intézet Minőségmenedzsment aloldalán elérhető *Szakmai innováció a könyvtárban* című segédlet, amelynek szempontrendszerét követve kell a szakmai beszámolót felépíteni, kitérve az utolsó önértékelés legfontosabb megállapításaira. A pályázati felhívás megtalálható a kormany.hu-n és a Könyvtári Intézet Minőségmenedzsment aloldalán.

A díjat nyert könyvtárak 2 000 000 forint jutalomban részesülnek. A nyereményhez tartozó díszoklevelet a miniszter ünnepélyes keretek között a Magyar Kultúra Napján adja át.